جڤاکی کوردیی و بزاڤە بازنەییەکانی

دیدی هێگل لەمەڕ نەگۆڕی دەسەڵاتە نەریتگرەکانی ڕۆژهەڵاتییدا

بەشی سێیەم

هەندرێن

لێ، ئەوەی کە من لێرەدا مەبەستمە، بزاڤێکی شۆڕگێڕانەیە. کەواتە خەونی بزاڤێکی شۆڕشگێڕانە، لە سەرەتادا بە لای کەمییەوە ، تەنیا گەیشتن نییە بە دەسەڵات، بەڵکوو ئامانجی ئەوەیە کە خەون و بەرنامە نوێخوازەییەکەی بەرجەستە بکاتەوە، کۆمەڵگایەکی نوێ بەرهەمبهێنێ. لێ، وەک هێگل گوتبووی، ئەمەش، بە تایبەتیش لە کۆمەڵگای کورددا، ئەرکێکی سەختە، ڕەنگە لە زۆر دۆخدا کارێکی مەحاڵیش بێ. لەو ڕوانگەیەوە، دیسان دەکرێ ئەوە بە یادی خۆمان بهێنینەوە، کە لە مێژووی کورددا، گشت بزاڤ و بەرخۆدانەکانی کورد سەرەتا خەونی ئازادی کوردستان، دەستەبەرکردنی نیمچە دەوڵەتێک یان دەوڵەتێکی گەورەی کوردستان بووبێ، بەڵام دواجار بە هۆی ئەو هێزە نەریتگەرایەی کە ڕوحی کۆمەڵگای کورد پێکدەهێنێ، نەیتوانیووە ئەو ئامانجە مێژووییەی کورد بەرجەستە بکاتەوە.

لەو ڕوانگەیەوە، ڕاپەڕینی بەهاری 1991ی خەڵکی کوردستان، ئامانجی ئەوە نەبوو کە خەونەکانی لەم ئاستەی کە ئێستا دەیبینین قەتیس بمێنێ، بەڵکو ئامانجی خەونی ئەو ڕاپەڕینە، لە یەک کاتدا، هەم سەرفرازکردنی ڕوحی کورد بوو لە بندەستی ڕژێمێکی ئەنفالکەر و هەمیش بەرهەمهێنانی کۆمەڵگایەکی نوێی کوردی بوو. لێرەدا پێویستە ئاماژە بەوە بکەین، کە کۆمەڵگا وەک قوڕێک وایە، ئەوە خودی مرۆڤەکانن کە دەتوانن ئەو شێوە کۆمەڵگایەی لێ دروست بکەن کە خۆیان گەرەکیانە. لێ هێگل واتەنی، بزاڤێک یان دەسەڵاتێک دەتوانێ ئەو شێوە کۆمەڵگایە ئازادە دروست بکا، کاتێک چینێکی بۆرژوای تۆکمە لە کوردستاندا لە دایکبوو. بەمجۆرە لەو کۆمەڵگایەدا، لە کن تاکەکەسەکاندا ئازادیەکی خودگەرا دروست دەبێ، کە ئەو خودانەش خاوەن هەست بە بەرپرسیارێتین. دواجار ئەو ئازادییەش دەبێتە تێڕامانێکی فرەوانی کۆی تاکەکەسەکانی نێو کۆمەڵگا. لێ لە کۆمەڵگایەکی وەک کوردستاندا، کە هێشتا وابەستەی نەریتە نەگۆڕەکانە، گۆڕان ئاسان نییە، چونکە لە کوردستاندا هێشتا تاکەکەسەکان، تەنیا لە زارقەڵەباڵغی ئازادن، لە کرداریشدا هێشتا ملکەچ و کۆیلەی ئەو نەریت و قانوونانەن کە لە کۆمەڵگادا باڵادەستن. ئەو نەریت و قانوونانەش لە باوکێکی ستەمگەرەدا بەرجەستە دەبنەوە کە خۆی تاکە کەسێکی ئازادە. لێرەوە لە کۆمەڵگای کوردییدا، وەک هێگل دەڵێ، هێزە کۆنخوازەکانی ناو کۆمەڵگاش بە هەموو شێوەیەک داکۆکی لە مانەوەی پایە و بڕوایەکانی خۆیان دەکەن. بەمجۆرە لە دوای ڕاپەڕینی بەهاری 1991ەوە، ئەگەرچی کۆمەڵگای کوردی بەرەو ئاسۆیەکی نوێ بووەوە، لێ لە دواجاردا هێزە کۆنخوازەکان، پیاوە ئایینی، سەرۆک خێڵ و سەرۆک جاشەکان نەک هەر لەناو ئەو کەش و هەوایە نوێیەی کۆمەڵگا نەتوانەوە، بەڵکو بە داکۆکیکردن لە

خۆیان توانیان نەک هەر پایەکانی خۆیان بپارێزن، بەڵکوو ببنەوە ئەکتەری سەرەکیش لە کۆمەڵگادا. هاوکاتیش زۆرینەی ئەو نووسەرانەی کە پێشتر خۆیان بە نوێخواز دەزانی کتوپڕ پەنایان برد بۆ تاکەکەسە باڵادەستەکانی ناو کۆمەڵگا و حیزبە کوردییە قەڵەمڕەوەکانی کوردستان. ئەم راستییەش لەبەرچاوی هەموومانە لەبۆیە حەوجە بە روونکردنەوە و بەڵگە هێنانەوەی زیاتر ناکا.

کەواتە ئەو بزاڤە نوێیەی، کە گوایە خۆی بە "بەرهەڵستکار" ناودێر دەکا، ئەمڕۆ لە دۆخێکی لاواز و شپرزەدا دەژی، لە ئاستی ئیدیۆلۆجییەوە رووبەڕووی ئەرکێکی نوێ دەبێتەوە. ئەو ئیدیۆلۆجییە وەک ریبازێک لە جەم رووناکبیران یان نووسەر و سیاسی کورددا، کە هەرچەندە لاوازیشە، لە دەرەوە و ناوەوەی کوردستاندا بۆتە بابەتی گفتوگۆ و قسەی سەر زاران. ئێستا ئەو بزاڤە هەڵگری روحێکی رەخنەیی و تێڕامانێکی ئیدیالییە، سەر گەرمە بە ریسوا کردنی کێشە و گەندەڵییەکانی ئەو حیزب یان حکومەتە کوردییەی کە خەمساردە لە هەمبەر خەونەکانی کۆمەڵگادا، کەچی خۆشی وەک هێزێکی نوێخواز و دادپەروەر وێنا دەکا. هەرچەندە نوێنەر و زۆرێک لە ئەندام و لایەنگیرانی ئەو حیزبە حوکمڕانانە لە کاتی خۆیدا کە لە پرۆسەی بزاڤی بەرهەڵستکارییدا بوون خۆیان بە پێشکەوتنخواز و نوێنەری خەونی ئازادی کورد دەزانی، کەچی ئێستا لای ئەو بزاڤە رۆشنبیری و جڤاکییە "بەرهەڵستکار"ەوە ئەو بزاڤە بووە بە خاوەن دەسەڵاتێکی کۆنخواز و باسی دەسکەوت و دادپەروەرییەکانی خۆی بۆ خەڵک دەکا. لێرەوە رەوشی ئەو حیزبە حوکمڕانانەی باشووری کوردستان، پێویستی بە خوێندنەوەی پسپۆڕانێکی سیاسیی و کۆمەڵناسی بەڕاستی هەیە. مەبەست لە پسپۆڕ، ئەو کەسانە نییە کە دەمنادەم ئەو حیزبە لە دەرەوە یان لە ناوەوەی کوردستانەوە دەیانهێننەوە، دواجاریش لە مێدیای بینراوی ئەو حیزبانەوە بە بۆینباخگەلێکی گولگولیی و پێشگری (د.)یکی گەورەوە دەردەکەون و بە کۆمەڵێ چەمک و نوی گەورەی گوتراو و رووتی فەیلەسووفانەوە سەرگێژمان دەکەن، بەڵکوو مەبەست لەو پسۆڕانە کەسانێکن کە هەڵگری پرینسیپی خودئاگای ئازاد و ئێتێکی نەتەوایەتیی بەڕاستین؛ لە روانگەیەکی خودئاگای ئازادەوە لە ئاستێکی واقیعییەوە پرسیارە رۆشنبیریی و سیاسییەکانی کورد دەخوێننەوە.

لەوەش بترازێین، دەبێ ئەوەمان لە یاد بێ، کە ناکرێ لە قۆناخی بناتناندا کۆمەڵگا بە وێنەی دەمڕاستەکانی شێوە بگرێ. لەبۆیە رەنگە ئێستا بە هۆی ئەو تێکشکانە ناوەکیی و نەریتە کۆنباوانەی کە بە ناخی کۆمەڵگای کورددا ریشاژۆن، زەمینەیەکی لەباری بۆ خەملین و شێوەگرتنێک نەبێ، لێ ئەگەر بزاڤێکی تۆکمە هەبێ، کە تاکەکەسگەلێکی خاوەن پرینسیپی ئازاد ئاراستەی بکا، یان خودی ئەو حیزبانە خاوەن ئەو روحە پرینسیپی و ئامانجە مێژووییە بن کە هێگل باسی دەکا، دەتوانن بە هاوپەیمانییەکی ئازادانە لە نێوان ئەو بزاڤە و حکومەتدا، کە بنەماکەی لەسەر سەروەریی و شکۆمەندی بوونی کورد دامەزرا بێ، نەک سەروەری حیزب و خۆویستی تاکەکەسە دەسەڵاتدارەکانی حیزب، لەگەڵ کۆی ئەو توێژ، هێزە پێشکەوتنخواز و تاکەکەسە خاوەن توانا و

سەربەخۆیەکانی کورد پێکبهێنن، - کە من بە گومانم لە بوونی ئەو روحە لە حیزب و بگرە لەو نووسەر و هێزە پێشکەوتنخوازە-، دەکرێ بە ڕێگای نەخشە داڕشتن ئەو گۆڕانکارییە بنەڕەتیانە، کۆمەڵگایەکی مۆدێرنە کە بۆتە ورێنەی کورد، لە کوردستاندا مەیسەر بکرێ. بەمجۆرە لە ئاستی ئیدیۆلۆجییدا دەکرێ دوای ماوەیەک کاتێک کۆمەڵگا کرا بە کۆمەڵگای دامەزراوەکان، شێوەی خۆی وەربگرێ. ئەگەر ئەو کارە، وەک ئەوەی ئەمڕۆ لە کوردستاندا هەیە، لە شێوەی بانگەشەکردن و دروشمی سەرزاران مایەوە، ئەگەر ئەو کارە نەیتوانی ببێتە ئەزموونی هەموو ئەلتەرناتیڤە دانپیانراو و لایەنگرەکانیان، ئەگەر ئەو کارە نەیتوانی وەڵامی بێزارییەکانی خەڵک بە دەست گەندەڵیی، نادادپەروەریی، نەبوونی پێداویستی سەرەکی ژیان... هتد بداتەوە، ئیتر ئەو حکومەتەی کوردستان ناتوانێ خۆی لە قووڵبوونەوەی ئەو تەنگژانە و دواجاریش گەمارۆدانی بە دەست بزاڤێکی نوێ لە کۆمەڵگادا بدزێتەوە. هاوکاتیش ئەگەر ئەو بێزاریی و تەنگژانە نەبوونە هۆی سەرهەڵدانی بزاڤێکی نوێ، ئەوکاتە مرۆڤ دەتوانێ لەوە دڵنیا بێ کە بەرە بەرە دۆخی کۆمەڵگای کورد بەرەو هاوئاهەنگی دەچێ.

بەڵام، وەک هێگل پێمان دەڵێ، ئێمە دەبێ ئەوە لە یادی خۆمان بگرین، مادام ئەو حیزبە حوکمڕانانەی باشووری کوردستان، ئەو پرۆسە مێژووییەی کورد، کە گۆڕانە بنەڕەتییەکەی لە دوا ئامانجی دەوڵەتی نەتەوە و ئامادەکردنی لە "مێژووی جیهان"دا بەرجەستە دەبێتەوە، لە بەرنامەی خۆیاندا تووڕهەڵداوە، واتا دوا ئەمانجیان پاراستنی عێراقە، کە ئەمەش مانەوە کوردە لە دەرەوەی پێناسە نەتەوایەتییەکەی، هاوکاتیش ئامانجی ئەو حیزبانە لە ئاستی ناوەکییدا بەرژەوەندیی حیزبەکانیان بێ، یان هێگل واتەنی: تەنیا ئازادی "تاکەکەسێک"، یان باوکێکی باڵادەست بێ، کە دەکەوێتە دەرەوەی گشت ئەو سنوورانەی کە قانوون و نەریتەکان دیاریانکردوون، ئیتر هەرچەندە لە زۆر ئاستیشەوە کۆمەڵگای کوردی بفراژێ و بخەملێ، کەچی دواجار هەتا ئاوەزی باوکسالاری کۆمەڵگا بەڕێوە ببا، دیسان کۆمەڵگایەکی نەریتگەرای دیکە قووتدەبێتەوە.

لەم روانگەیەوە مرۆ دەتوانێ نموونەی دەستپێک و ئاکامی گشت بزاڤ و شۆڕشەکانی وڵاتانی رۆژهەڵات بهێنێتە بەر چاوی خۆی، کە چۆن هەر یەک لەو بزاڤ و شۆڕشانە سەرەتا وەک رەوتێکی نوێخواز سەریان هەڵداوە و پاشانیش لەگەڵ گەیشتن بە دەسەڵات، بوونە بە نوێنەری دەسەڵاتی کۆمەڵگایەکی نەریتی و ستەمگەر. لێرەدا مرۆڤ دەتوانێ بەراوردێک لە نێوان دەستپێک و ئاکامەکانی شۆڕشی سەدەی حەڤدەی فەرەنسی، شۆڕشی پیشەسازیی ... هتد لەگەڵ جیهانی بزاڤە سیاسییەکانی جیهانی عارەبی ، شۆڕشی ئێران، راپەڕینی بەهاری 1991ی کوردستان و ... هتد بکا، ئەوکات مرۆڤ دەتوانێ جیاوازییەکانی نێوان ئەو رابوون و شۆڕشانە لە یەکتر هاوێر بکا.

وەک دەزانین، کاتێک لە کۆمەڵگا نەریتگەرایەکانی ئەورووپادا، کۆمەڵگایە مۆدێرنەکان دەسەڵاتیان گرتە دەست، ئیتر کۆمەڵگا نەریتییەکان هێدی هێدی بەرەو داڕمان چوون. بەمجۆرە کۆمەڵگایەکانی ئەورووپا لە ڕێنسانسەوە هەتا شۆڕشی پیشەسازی لە پرۆسەیەکدا گەشەیان سەند. لێ هاوکاتیش لەو

قۆناغـەی ئـەوروپادا زەمینەیـەک لـە پاشـماوەی کۆمەڵگایـەکی دەربەگایـەتی هـەبوو، کـە لـە تـەواوی گواستنەوەی ئەو قۆناخەدا ئەو پاشخانەی وێنا دەکرد، بەرەو خۆ سەپاندن گەشەی دەکرد.

لەوێدا یەکێک لەو ئیدیۆلۆجییە مۆدێرنانەی کە بەرە بەرە گەشەی سەند لیبرالیزم بوو، کـە هـەر زوو هەم رووبەڕووی دەربەگایەتی بووەوە هەمیش رووبەڕووی ئەو جیهانبینییە باوەی ئەوکاتی کۆمـەڵگا بووەوە. لە پاڵ ئەمەشدا ئیدیۆلۆجییە نەریتگەرایـەکانیش بە نۆرەی خۆیانـەوە بە شـێوەی جوودا بـە توندی دژی لیبرالیزم وەستانەوە. هاوکاتیش کۆنپارێزەکان هەڵوێستێکی سازشکارانەیان گرتەبەر.

دیارە ململانێی نێوان هێزە نەریتگەرایـەکانی ئـەوروپا لـە قۆنـاخی پەڕینـەوە بۆ کۆمـەڵگای مـۆدێرن بابەتێکی بەربڵاوە، لێ وەک وتمان ئەمە بابەتێکی دیکەیە.